

Orhan Pamuk

Sana bir 'Balkon'dan baktım aziz İstanbul...

Orhan Pamuk'un evinin balkonundan Aralık 2012-Nisan 2013 tarihleri arasında çektiği fotoğraflar. **Yapı Kredi Kültür Sanat** yayıncılıkta **sergilenen** **Küratörlüğünü**, bu fotoğraflardan yola çıkarak geçen yıl İngilizce bir **Kitap** (Orhan Pamuk: Balkon) yayımlayan Alman Gerhard Steidl'in yaptığı **sergi**, 6 Şubat'ta açılıyor. Pamuk, bu fotoğrafları çekme ve **sergiye** dönüştürme çabasına ilişkin düşüncelerini, söz konusu **Kitapta** kaleme aldığı yazıda belirtmişti. Bu metnin kısaltılmış versiyonunu Türkçede ilk kez Hürriyet Pazar okurları için paylaşıyoruz...

ki diğer tüm hayali dizileri tamamlamak için harekete geçiyordum artık. Bu hırslı ansiklopedik fotoğraf projesinin gerçekleştirilemeyecek kadar sınırsız olması huzum kesmiş olabiliir.

Gerekli ve güzel bütün görüntülerin saptanmasının imkânsızlığını yavaşça kavriyordum. **Artık çektiğim fotoğrafların güzelliği, gerekliliği, onları saptama olmanın gururu da içindeki kederi bastırıyordu.** Yani romanımı istediğim gibi neden yazmadığımı sorusunu kendimden saklamama fotoğraf çekmek bile tam olarak yardım edemiyordu artık. İlk haftalarda kendime sordüğüm bir soruyu, yeniden sormaya başladım: **"Niyे çekiyordum bu fotoğrafları?"** "Önümde geçen kara buralı, kara dumanlı bütün gemileri fotoğraflamak istiyordum!" diye cevap veremiyordum bu soruya. Bu yüzden içimden gelen soru da bir süre sonra nitelik değiştirdi: **"Ufuk çizgisinin kaybolduğu manzara- da uzaktan yaklaşan bu yalnız geminin fotoğrafını niye çekiyordum?"** Cevabımı daha önceden bir fikir olarak biliyordum. Ama şimdi, bildiğim bu fikri yasa-yarak ve böylece daha derinden yeniden ifade ediyordum kendime: **"Çünkü bu görüntüde kendi ruh halimi yansıtan ve hissettığım anlaşılmasa ama yoğun şeyleri ortaya çıkaran bir yan var!"**

***

Ruh halimi de göstermem gerekiyordu...

A ma o günlerde fark edemediğim başka şeyleri de bu fotoğraflara bakarken keşfettim: Fotoğraflar birbirine bağlayan ortak ruh haline rağmen, saptayıp kaydettiğim günlerin her biri bir başka renkteydi. **Manzara ile birlikte bu kadar çok fotoğrafı çektiğimi, bazı komşuların evlerinin ve gemilerin içlerini görmeye çalıştığımı, gece yarısı ve sabah güneş doğarken de uykuda gezer gibi fotoğraf çekmeye devam ettiğimi unuttuğumu.** Bu **Kitap** için fotoğraf seçerken, aslında fotoğrafların çoğundan vazgeçmenin benim için zor olduğunu gördüm. Bir süre sonra bu **Kitapta** yalnızca en iyi fotoğrafları değil, o sıradaki ruh halimi, beni aynı manzara-yı bağlayan şeyi, tekrarları, hareketi göstermem gerektiğine karar verdim.

***

Gerhard Steidl'a teşekkürlerimle...

H ıla sürekliliği fotoğraf çekmeye rağmen, çoğunu arşivimde unuttuğum bu fotoğraflarla ilgilenen Gerhard Steidl'a teşekkür ederim. Onun gözü ve merakı olmasaydı ne benim ne de başka kimsenin sordığı, ilgilenmediği bu fotoğrafları kâğıt üzerinde, bir **Kitapta** görmek kimsenin aklına gelmezdi. **Şimdi artık bu fotoğrafları niye çektiğimi soranlara şu cevabı gönüllü rahatlıkla verebilirim: Bunun gibi bir kitaba koyup bakmak için.**

2012

Aralık'ı ile 2013 Nisan'ı arasında

hem yaşadığım hem de yazdığım İstanbul Cihangir'deki evimin balkonundan 8 bin 500 manzara fotoğrafı çektim. Bu fotoğrafları hep aynı noktadan, aynı balkondan çekerken heyecanla ve inançla yaptığım şeyin içinde bulunduğum bir ruh hali ile ilişkili olduğunu hissediyordum, anıyordum. Ama aklımın bir başka yanı yaptığım şeyi bir anlam vermeyi reddediyordu, bu fotoğrafları niye çektiğimi düşünmek istemiyordum bile. Bu yazı o zamanki ruh halimi anlamak ve fotoğraf ile "ruh hali" arasındaki ilişkiyi araştırmak için kaleme alındı.

Uzun zamandır hayal ettiğim şeyi en sonunda yapmış, İstanbul'a dönmeyen önce Kasım 2012'de New York'un 9. Caddesi'ndeki ünlü fotoğraf malzemesi dükkânı B ve H'den kendime bir makine ve teleobjektif almıştım. 10 yaşından beri fotoğraf çekiyordum; çeşit çeşit fotoğraf makinem olmuştu ama hiçbir zaman bu kadar marifetli ve çok şeyi aynı anda yapan bu Canon 5D gibi bir makinem olmamıştı. **Profesyonel fotoğrafçılar gibi bir de tripod almıştım ve onu da uçaklarda elimde taşıyarak İstanbul'a getirmiş, Cihangir'deki balkonuma hevesle kurmuştum.** Vücudum, kolum ve en çok da parmaklarım bu harika aletle karşıdaki manzarayı kayda geçirmek için sabırsızlanıyordu. Evet, balkonuma teleobjektifli ve güçlü bir fotoğraf makinesi kurarken aklımda önce kaydetmek vardı. **Romanımı yazmak için her gün oturduğum çalışma masam ve bitişindeki balkon çok geniş ve zengin bir manzara bakıyordu.**

Rastlantısal güzelliği yok olmadık

Bu manzarayı ve bazı ayrıntılarını ki temel duygu sayesinde kaydetme isteği duyuyordum:

1 Bazen, özellikle kış günleri, manzara aşırı 'güzel' gözüküyordu bana. Gördüğüm şeyi 'idealize' ediyordum. **Bu güzelliği geçiciydi ve ben onu hemen saptamalıydım.** Özellikle ocak-şubat aylarında İstanbul'un üzerinde biriken ve hızla yer değiştiren bulut kümeleri ile kubbeler arasında bir belirip bir yok olan ışık huzmeleri, bu geçicilik ve güzelliği duygusunu kafamda birleştiriyordu. Geçici olması bu güzelliğe karşı bana ayrıca bir sorumluluk yükliyordu, rastlantısal güzelliği yok olmadan önce onu yakalamak için acele etmem gerekiyordu.

2 Beni fotoğraf çekmeye çağıran diğer duygu, balkondan "her şeyin" gözüktüğü inancıydı. Cihangir Camii'nin hemen arkasındaki evimin balkonu çok geniş bir panoramaya, Boğaz'ın ve Haliç'in girişinin çok zengin bir manzarasına bakar. **Gün boyunca yük gemileri, küçük kayıklar, Şehir Hatları vapurları, balıkçı tekneleri, uluslararası yolcu gemileri, yatlar, yerel gemiler ötmüden geçer gider.** Bu büyük faaliyet de, yıllar boyunca zaman zaman bana tıpkı bulut kümeleri ve ışık huzmeleri gibi bunu kaçırmanın kaydetmeliyim duygusu veriyordu. Bu kaydetme isteğinde bir İstanbul yazarı olarak şehre ilişkin her şeyi saptamak, öğrenmek merakı kadar, Boğaz'dan geçen gemileri 'sayma' takıntımın etkisi vardı.

Özellikle çocukluğumda bazen Boğaz'dan geçen bütün gemilerin düzeni, sayısı benim sorumluluğumdaymış gibi hissedirdi kendimi. Bu fotoğrafları bazen de kapışım ölümlerinden geçen her şeyi saptamak ve kayda geçirmek isteyen bir bürokratin dikkatliyle

çekiyordum.

Beni bükünete çağıran balkonun manzarası

Evime gelen misafirlerin en çok sorduğu "Bu manzara-ya bakarken nasıl yazabiliyorsunuz?" sorusunu, "Artık alıştım!" diye cevaplarım çok fazla yalan söylemiyordum. Bu fotoğrafları çekerken, manzaramın güzelliği yüzünden romanımı istediğim gibi yazmadığım duygusuna hiç kapılmıyordum. Tam tersi, romanımı istediğim gibi yazmadığım için manzara-ya yeniden yeniden bakmak, ya da daha doğrusu onun fotoğrafını çekmek isteğimi hissediyordum. İçimdeki derin sıkıntı romanımı istediğim gibi yazamamak ile ilgili olmalydı. Bu da benim için, yazmak istediğim romanı istediğim gibi yazabilecek mutlu kişiye bir türlü dönüşememek anlamına gelir. Buna gayret ediyordum, masama oturuyordum ve kendimi başka bir Orhan, mutlu bir Orhan olmaya zorluyordum. **Ama bir süre sonra Boğaz'dan, masamın hemen ötümlerinden geçen eski ve pash bir yük gemisine gözüm takılıyor ve bu görüntüdeki bir güzelliği kaçırmanın gerektiğini kuvvetle hissederek, romanı ve elimdeki kalemi bırakıp fotoğraf makinesine, balkona doğru koşuyordum.** Roman yazarken başımı ötümler kâğıttan ve elimdeki dolmakalemim ucundan kaldırıp uzaktaki manzara-ya bakmak her zaman yaptığım bir şey, bir alışkanlıktı. Yazdığımın daha ilk yıllarımda, uzaktan denize, dağlara, adalara bakmamın hayal gücümü geliştirdiğini, düşüncelerime şekil vermemi kolaylaştırdığını görmüştüm.

Balkonun manzarası beni sükünete, içe dönme, dünyevi ayrıntılardan kopup düşünel olmaya çağırıyordu.

Bu bir görev duygusuydu

Balkonundan gördüğüm panoramamın ayrıntılarına girip gördüklerimi kaydetmek, çok zevk ve heyecan veriyordu bana. Ama şimdi içimde gitgide büyüyün, keşfettiğim güzelliğe karşı duyduğum bir sorumluluk vardı; hatta bir görev duygusuydu bu. Fotoğraf makinemin düğmesine basınca çıkardığı sestem, gövdesini tutmaktan, masamdan kalkıp onu ayarlamaktan zevk alıyordum. Vizörden bakıp çerçeveyi belirlemeyi, sol elimin parmaklarının ucunu

bazen de avcumun içiyle 'zoom'u hafifçe iynatmayı seviyordum.

Renk renk konteynerler taşıyan yük gemileri

Özellikle ilk başlarda fotoğraf çektikçe manzara tükenniyor, tam tersi hiç tüketilemeyecek, fotoğrafladıkça büyüyen bir şeye dönüşüyordu. Kafam yavaş yavaş çektiğim fotoğrafların siniflamaya, listeler yapmaya başlamıştı: **Büyük ve renk renk konteynerler taşıyan yük gemileri; Beşiktaş, Eminönü, Üsküdar, Kadıköy arasında gidip gelen şehir hatları gemileri; Topkapı Sarayı, Aya-sofya, Sultanahmet ve civarında beliren özel ışık; denizin değişen dokusu ya da Cihangir Camii'nin kubbesiyle minaresi arasından geçen gemiler gibi.**

Ortalama 70 fotoğraf

Basit bir hesap: Aralık ortasından nisan ortasına 8 bin 500 fotoğraf çektiğime göre dört ayda, günde ortalama 70 fotoğraf çekmişim. Masamın

başında, balkonun yanında her gün aşağı yukarı 10 saat geçiriyordum. Demek ki, saatte ortalama yedi kere fotoğraf çekiyordum. Ya da sekiz dakikada bir yeni bir fotoğraf için masamdan kalkıyordum. Tabii bazen çok ve üst üste fotoğraf çekiyor, bazen makineyi biraz unutuyordum. Bazı günler manzaradaki bulutlar, ışık huzmeleri, tuhaf gölgeler, denizin üzerindeki ışık oyunları çok meşgul ediyordu beni. Masamdan kalkıp fotoğraf makinesinin başına geçince, beni oraya çağıran görüntüyü kayda geçirdikten sonra, **artık hemen yazı masama geri dönmüyordum, kafamdaki konular dizisini uygun olarak uzak dağları, Karadeniz'e çıkan kırmızı renkli bir gemiyi ya da Haydarpaşa Limanı'ndaki büyük dev vinçlerin tuhaf görüntüsünü bir kere daha çekiyordum.**

ORHAN PAMUK BALKON FOTOĞRAFLAR Tarih: 6 Şubat - 27 Nisan 2019 Adres: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık

'O kadar fotoğrafı ne yapacaksın?'

Çocukluğumda fotoğraf çekerken film almak, mahalledeki fotoğrafçı (KODAK) dükkânına gidip filmi banyo ettirmek pahalı ve zahmetliydi. Fotoğraf pahalı olduğu için makinenin düğmesine basmadan önce konuyu, ışığı, kameranın yerini uzun uzun hazırlamam, hiç hata yapmamam gerekirdi. **Bece-riksizce çekilmiş kötü bir fotoğraf, boşuna harcanmış para anlamına gelirdi.** Balkondaki yeni makinem bu eski alışkanlıktan ve tutuktuktan beni kurtardı. Östelik bu yeni manzara fotoğraflarını, çocukluğumda ve gençliğimde yaptığım gibi dikkatle, istekle, manzara-ya yoğunlaşarak çekiyordum. Sonra bir tane daha, bir tane daha çekiyordum. Çektiğim fotoğrafların sayısından ve aslında birbirlerine çok benzemelerinden ve bu amaçla-ya o kadar çok vakit veriyor olmamdan hafifçe utandığım için, onları başkalarına gittikçe daha az gösteriyordum. **İlk dijital makine-yle bol bol fotoğraf çekerken karşılaştığım soruyu, balkondan çektiğim fotoğrafları görünler de soruyorlardı elbette: "Ne kadar çok fotoğraf çekmişin! Sonra ne yapacaksın onları?"**

Uzaktan yaklaşan yalnız gemi

Çektiğim fotoğrafların ne yapacağımı konusunda bir fikrim yoktu, ama onların "eksiksiz", "kusursuz" ve tamam olmasını istiyordum. **Bazen masamdan koşarak gittiğim kameranın pilinin bittiğini, şu pash, kederli geminin bu kara bulut altındaki çok gerekli görüntüsünü ne yazık ki saptayamayacağımı, evet, kaçırdığımı görünce bir acı hissedirdim.** Ocak sonundan itibaren geliştirdiğim pısmanlık benzeri bir duygu, neden topladığımı bilmiyordum ama gittikçe daha çok toplanan hakiki bir koleksiyonunun bir parçası kaçırma hissettiklerine çok benzeyordu: **"Bütün Şehir Hatları gemileri resimleri" dizisini; "bacasından kara duman çıkan paslı gemiler" dizisini ve kafamda-**